

Náučný chodník Jakubovany – Baranec

Informačný panel bol zrealizovaný v rámci projektu
Program INKVAČNÝ INTERREG II A
"Modernizácia a rozvoj Tatier"
Dňa 20. mája 2022 o 12:28, podpisované 14. mája 2022

Náučný chodník Jakubovany - Baranec stanovište -1. Jakubovany (715 m.n.m.)

turistická značka:

Vážení návštevníci, vitáme Vás na Náučnom chodníku Jakubovany – Baranec (Holý vrch), ktorý má celkovú dĺžku 8,5 km (7 km) a prevýšenie 1 470 m (1 000 m). Môžete ho absolvovať pešo priamo z dediny za 6 hodín (5 hodín) smerom hore a 4 hodiny (3 hodiny), príp. sa po prečítaní tohto panelu vyviešť autom do ústia Studenej doliny k druhej zastávke a jednu hodinu cesty nahor si ušetriť.

Nachádzame sa na severnom okraji Liptovskej kotliny, ktorá prebieha v smere západ – východ v celkovej dĺžke 80 km a jej stredom tečie na západ riekou Váh. Zo severu je venčená hrebeňmi nášho najvyššieho horstva, Vysokých Tatier, ktorými prebieha hranica s Poľskom. Z juhu je Liptovská kotlina lemovaná druhým najvyšším horstvom Slovenska – Nízkymi Tatrami.

Údolie Liptovskej kotliny bolo osídlené už od praveku, pričom toto osídlenie nebolo súvislé, ale sústreďovalo sa do blízkosti početných jaskýň v Nízkych Tatrách a datujú sa do obdobia doby kamennej. Bližšie informácie o jaskyniach a archeologických nálezoch v nich získate v expozíciách Slovenského múzea jaskyniarstva a ochrany prírody v Liptovskom Mikuláši.

Súvislejšie osídlenie oblasti sa začína až od doby bronzovej a na jej konci sa na vrcholoch chránených kopcov objavujú početné opevnené hradiská. Tieto sa neskôr rozvíjajú v dobe železnej a v treťom storočí pred našim letopočtom sem postupne prenikajú Kelti, ktorí vybudovali svoje najrozsiahlšie sídlisko na výšine Havránok, severne od priehradného valu vodnej nádrže Liptovská Mara. Bližšie informácie o expozícii na Havránku získate v Liptovskom múzeu v Liptovskom Mikuláši. Z tohto obdobia sa datuje aj keltské osídlenie na Vysokom Hrádku nad obcou Jakubovany.

Koncom druhého storočia nášho letopočtu dochádza k úpadku osídlenia a hradiská sú postupne spustošené a vypálené, alebo opustené. V 4. a 5. storočí sem prichádzajú Germáni, ktorí sa tu zdržiavajú až do 9. Storočia, kedy ich postupne vytlačujú starí Slovania v období sťahovania národov. Po vzniku a upevnení moci stredovekého Uhorského štátu sa v 11. a 12. storočí Liptov stáva majetkom uhorských kráľov, ktorí ho už začiatkom 13. storočia rozdeľujú za verné služby a zásluhy svojim vazalom na postupné osídlenie a kolonizáciu. Nad obcou Liptovská Anna je vybudovaný pevný Liptovský hrad, písomne doložený už z roku 1262. V druhej polovici 13. storočia územím Liptova prechádza nemecká „banická kolonizácia“, ktorá sa však pre nedostatok ložísk rúd presúva ďalej na východ na územie Spiša. Ako vyplýva z dostupných prameňov prvá zmienka o obci je z roku 1286, kedy sa spomína osada Javor, ktorá je v súčasnosti súčasťou katastra obce Jakubovany.

V druhej polovici 15. storočia dal kráľ Matej Korvín na upokojenie a konsolidáciu napätej situácie Liptovský hrad rozvárať a povolal na územie Liptova kolonistov z Balkánu, ktorí utekali pred tureckou expanziou. Začala sa „valašská kolonizácia“, ktorú bolo typické využívaním výšle poloných pasienkov a holi. Jej vplyv podnietil rozvoj svojrôznej kultúry (folklór, spev, hudba, tanec) a architektúry, ktorá sa uchováva dodnes. Bližšie informácie o svetovej, sakrálnej i ľudovej architektúre získate okrem iného aj v Skanzene Liptovskej doliny v Príbyline. Priznávaci folklór by si nemali nechať ujsť ani Folklórny festival vo Východnej, ktorý sa každoročne koná začiatkom na prelome júna a júla.

Nachádzame sa v ochrannom pásme TANAP-u a po ceste náučným chodníkom vstupíme aj do vlastného územia TANAP-u. Buďte preto opatrní, disciplinovaní a pozorni a dodržujte návštevné poriadok. Vstupujete do ochrany prírody.

text © Ing. Ján Lukáčik

1.

Vážení návštevníci, vitáme Vás na Náučnom chodníku Jakubovany – Baranec (Holý vrch), ktorý má celkovú dĺžku 8,5 km (7 km) a prevýšenie 1 470 m (1 000 m). Môžete ho absolvovať pešo priamo z dediny za 6 hodín (5 hodín) smerom hore a 4 hodiny (3 hodiny), príp. sa po prečítaní tohto panelu vyviešť autom do ústia Studenej doliny k druhej zastávke a jednu hodinu cesty nahor si ušetriť.

Nachádzame sa na severnom okraji Liptovskej kotliny, ktorá prebieha v smere západ – východ v celkovej dĺžke 80 km a jej stredom tečie na západ riekou Váh. Zo severu je venčená hrebeňmi nášho najvyššieho horstva, Vysokých Tatier, ktorými prebieha hranica s Poľskom. Z juhu je Liptovská kotlina lemovaná druhým najvyšším horstvom Slovenska – Nízkymi Tatrami.

Údolie Liptovskej kotliny bolo osídlené už od praveku, pričom toto osídlenie nebolo súvislé, ale sústreďovalo sa do blízkosti početných jaskýň v Nízkych Tatrách a datujú sa do obdobia doby kamennej. Bližšie informácie o jaskyniach a archeologických nálezoch v nich získate v expozíciách Slovenského múzea jaskyniarstva a ochrany prírody v Liptovskom Mikuláši.

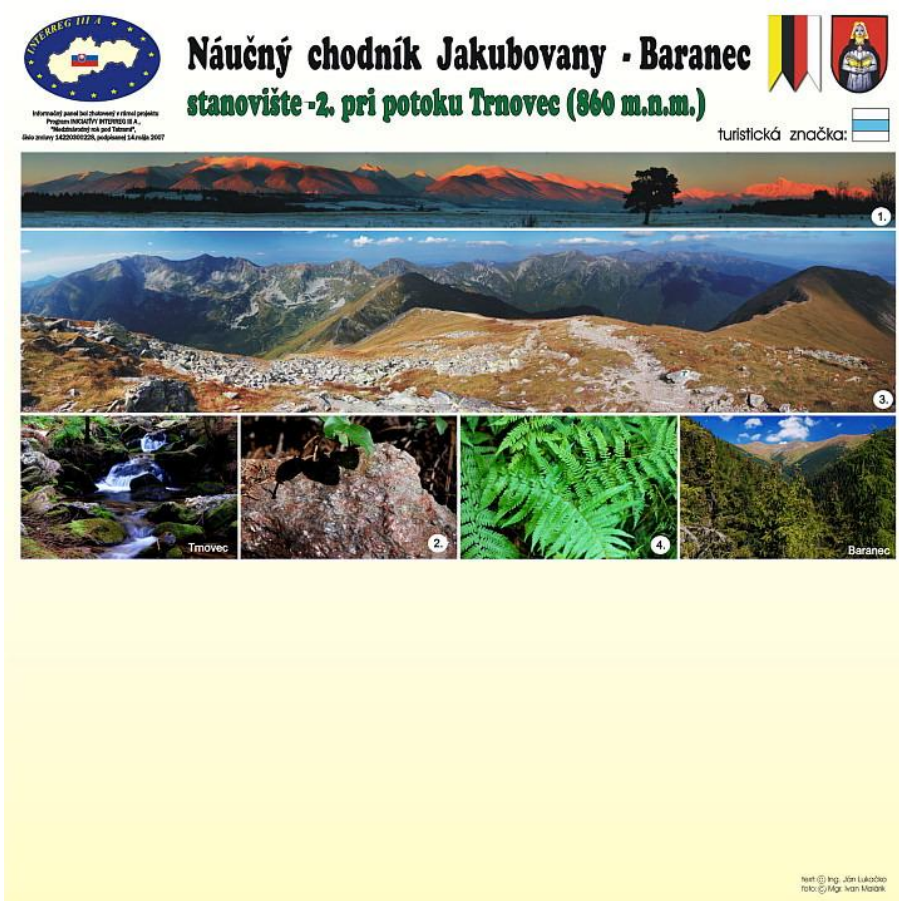
Súvislejšie osídlenie oblasti sa začína až od doby bronzovej a na jej konci sa na vrcholoch chránených kopcov objavujú početné opevnené hradiská. Tieto sa neskôr rozvíjajú v dobe železnej a v treťom storočí pred našim letopočtom sem postupne prenikajú Kelti, ktorí vybudovali svoje najrozsiahlšie sídlisko na výšine Havránok, severne od priehradného valu vodnej nádrže Liptovská Mara. Bližšie informácie o expozícii na Havránku získate v Liptovskom múzeu v Liptovskom Mikuláši. Z tohto obdobia sa datuje aj keltské osídlenie na Vysokom Hrádku nad obcou Jakubovany.

Koncom druhého storočia nášho letopočtu dochádza k úpadku osídlenia a hradiská sú postupne spustošené a vypálené, alebo opustené. V 4. a 5. storočí sem prichádzajú Germáni, ktorí sa tu zdržiavajú až do 9. Storočia, kedy ich postupne vytlačujú starí Slovania v období sťahovania národov. Po vzniku a upevnení moci stredovekého Uhorského štátu sa v 11. a 12. storočí Liptov stáva majetkom uhorských kráľov, ktorí ho už začiatkom 13. storočia rozdeľujú za verné služby a zásluhy svojim vazalom na postupné osídlenie a kolonizáciu. Nad obcou Liptovská Anna je vybudovaný pevný Liptovský hrad, písomne doložený už z roku 1262. V druhej polovici 13. storočia územím Liptova prechádza nemecká „banická kolonizácia“, ktorá sa však pre nedostatok ložísk rúd presúva ďalej na východ na územie Spiša. Ako vyplýva z dostupných prameňov prvá zmienka o obci je z roku 1286, kedy sa spomína osada Javor, ktorá je v súčasnosti súčasťou katastra obce Jakubovany.

V druhej polovici 15. storočia dal kráľ Matej Korvín na upokojenie a konsolidáciu napätej situácie Liptovský hrad rozvárať a povolal na územie Liptova kolonistov z Balkánu, ktorí utekali pred tureckou expanziou. Začala sa „valašská kolonizácia“,

ktorá bola typická využívaním vyššie položených pasienkov a holí. Jej vplyv podnietil rozvoj svojráznej kultúry (folklor, spev, hudba, tanec) a architektúry, ktorá sa uchováva dodnes. Bližšie informácie o svetskej, sakrálnej i ľudovej architektúre získate okrem iného aj v Skanzene Liptovskej dediny v Pribyline. Priaznivci folkloru by si nemali nechať ujst ani Folklorný festival vo Východnej, ktorý sa každoročne koná na prelome júna a júla.

Nachádzame sa v ochrannom pásme TANAP-u a po ceste náučným chodníkom vstúpime aj do vlastného územia TANAP-u. Buďte preto opatrní, disciplinovaní a pozorní a dodržujte návštevný poriadok. Vstupujete do chrámu prírody.

2.

Vážení návštevníci, Vysoké Tatry (obr. 1) patria do sústavy vnútorných Západných Karpát a sú jedným s tzv. jadrových pohorí. Podobne ako Nízke Tatry, Veľká Fatra a Malá Fatra majú základnú (bazálnu) časť pohoria tvorenú vyvretými horninami (magmatickými), hlavne žulou a granodioritom z čias prvohôr (asi pred 570 miliónov rokov). Na toto jadro boli neskôr horotvornými procesmi v druhohorách presunuté viaceré súvrstvia (príkrovy), tvorené usadenými horninami (sedimentmi), hlavne vápencami a dolomitmi alebo premenenými horninami (metamorfovanými), ruly, svory (obr. 2), migmatity (pred vyše 80 miliónmi rokov).

V mladších treťohorách boli Vysoké Tatry postupne vyzdvihnuté nad okolitý terén a začala sa ich postupná erózia a modelácia (pred 12 miliónmi rokov). Tieto procesy boli urýchlené opakovaným zaľadnením v starších štvrťohorách, ktoré dali Tatrám ich typický glaciálny reliéf a súčasnú podobu. Po ústupe ľadovcov (pred viac ako 10 tisíc rokmi) nám po nich ostali široké horské údolia v tvare písmena „U“ prudko vystupujúce do stien štítov a veží. Na dnách dolín nám po ľadovcoch ostali skalné znížieniny – ľadovcové kotly (kary), ako aj skalné prahy a valy čelných a bočných morén, za ktorými sa vytvorili horské jazerá (plesá), z ktorých vytekajú početné bystriny s pôsobivými vodopádmi.

Geomorfologický celok Tatry má celkovú dĺžku viac ako 55 km a max. šírku 17 km. Delí sa na dva podcelky Západné Tatry a Východné Tatry, ktoré oddeľuje Ľaliové sedlo, sedlo Závory a Kôprová dolina. Západné Tatry majú celkovú dĺžku hrebeňa 37 km a rozprestierajú sa na ploche 400 km².

Z hlavného hrebeňa vybiehajú na juh viaceré bočné rássochy. Jednou z nich je aj rássocha Baranca (obr. 3) s celkovou dĺžkou viac ako 10 km, ktorú zaraďujeme do najkrajšej časti Západných Tatier, do Liptovských Tatier. Ich najvyšším vrchom je Bystrá (2 248 m n. m.) a nachádza sa cca 13 km na SV, za masívom Otrhancov a Jakubinej.

Prvá časť výstupu cez les nás povedie ku križovatke s tatranskou magistrálou a ďalej na SZ smerom k tretej zastávke Náučného chodníka Jakubovany – Baranec. Po ceste si všimnite väčšie i menšie časti vystupujúcej materskej horniny, ktorá je prevažne tvorená svorom (s hodvábnym leskom, pomiestne zvýrazneným sludou, s výraznou bridličnatou vrstevnatosťou), príp. kontrastne čierno-bledo vrstevnatú a zvrásnenú rulu.

Na týchto horninách sa sformovali kyslé, na živiny stredne bohaté až chudobné pôdne typy kambizemí, podzolov a rankrov. V najnižších polohách, na bázach svahov sa z nich vyvinuli typické kambizeme, ktoré majú lokálne väčší obsah humusu, čo nám dokumentuje výskyt papradí, napr. paprade samčej (*Dryopteris filix-mas*), paprade samičej (obr. 4), (*Athyrium filix-femina*) alebo sladiča obyčajného (*Polypodium vulgare*).

S pribúdajúcou nadmorskou výškou sa v pôdach zvyšuje obsah skeletu a vplyvom kyslého, prevažne smrekového opadu, u nich dochádza k podzolizácii, t. j. k postupnému splavovaniu živín do nižších pôdnych horizontov, čím sa povrchovo ešte viac zakysľujú. V pásme kosodreviny nám výrazne pribúda skeletu a ubúda jemnozeme, čo je typické pre rankrové pôdy.

Na strmých svahoch má les nezastupiteľnú pôdoochrannú, vodochrannú a klimatickú funkciu, pričom svojimi koreňmi viaže pôdu a umožňuje postupné vsakovanie zrážkovej vody v období búrok a dažďov. Časť z nej sa vyparí a ostatná sa len postupne ochladzuje, čo priaznivo vplýva na stabilizáciu extrémnych výkyvov teploty. Vsiaknutá voda po prechode vode priepustnými vrstvami sa v horninách akumuluje a po kontakte s nepriepustnými vrstvami sa postupne uvoľňuje a prediera na povrch vo forme horských studničiek a prameňov, ktoré sa zlievajú do bystrín a potokov. Tieto sa ako strieborné stužky vydávajú na svoju dlhú púť do dolín a kotlín.

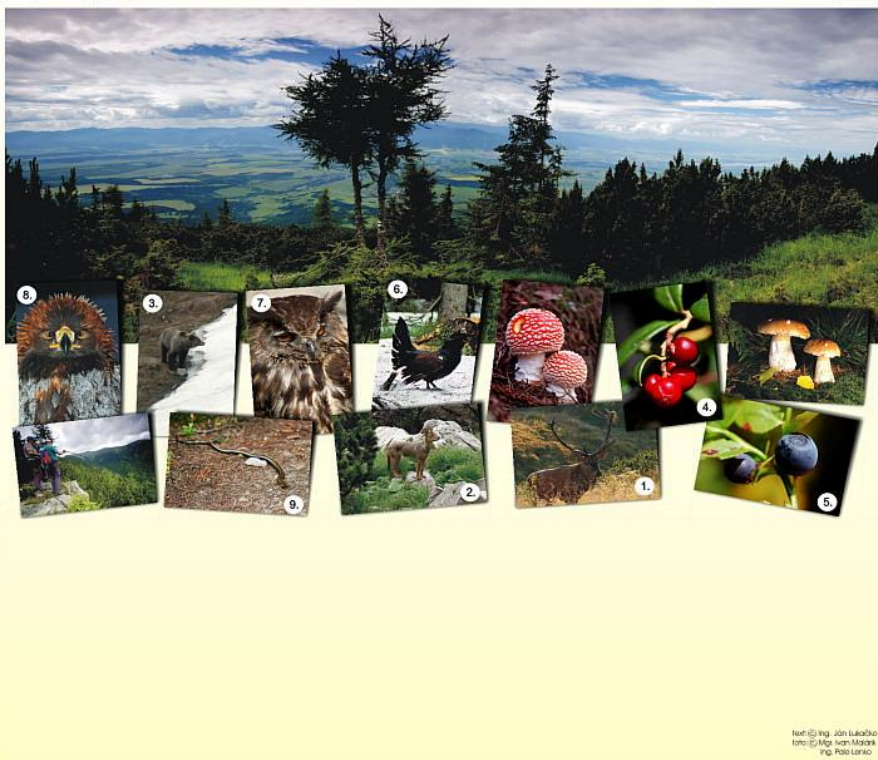
Chráňme si a vážme naše lesy lebo nás chránia pred záplavami a dostatkom vody dávajú život kultúrnej krajine a ľudským sídlam, ktoré sa pod nimi rozprestierajú.

Náučný chodník Jakubovany - Baranec stanovište -3. Vyhládka (1 280 m.n.m.)

turistická značka:

3.

Vážení návštevníci, pri výstupe lesom ste si určite všimli viaceré druhy lesných drevín. V blízkosti potoka Trnovec rastie jelša sivá (*Alnus incana*), ako aj viaceré druhy vrby (*Salix* sp.). Najrozšírenejšou drevinou v oblasti je nepochybne smrek obyčajný (*Picea abies*). Tento najlepšie znáša vlhkú a chladnú klímu údolí, ako aj skoré a neskoré mrazy, ktoré sú v dolinách Tatier pomerne časté. Vyššie na svahoch nájdeme v smrekových porastoch aj skupinky jedle bielej (*Abies alba*), prípadne jednotlivito rastúce jedince javora horského (*Acer pseudoplatanus*), topoľa osiky (*Populus tremula*), ako aj jarabinu vtáčiu (*Sorbus aucuparia*). Z krovín sa tu vyskytuje lieska obyčajná (*Corylus avellana*), krušina jelšová (*Frangula alnus*), ako aj vrba rakyta (*Salix caprea*).

S pribúdajúcou nadmorskou výškou nám hlavne na slnečných hrebeňoch vyskytuje borovica lesná – sosna (*Pinus sylvestris*) a pomerne rýchlo pribúda aj smrekovec opadavý (*Larix decidua*). Postupne prechádzame tri významné lesné vegetačné stupne (lvs):

- 6. lvs smrekovo – bukovo – jedľový 800 – 1 100 m n. m.
- 7. lvs smrekový 1 100 – 1 500 m n. m.
- 8. lvs kosodrevinový 1 500 – 1 800 m n. m.

V 6. lvs, ako nám z jeho názvu vyplýva, by mal k dominantnej jedli a ustupujúcemu buku pristupovať smrek. Tento lvs tvorí prechod z kultúrnej, človekom značne pozmenenej krajiny, kde bola väčšina týchto lesov vyklčovaná a premenená na lúky a pasienky. Vzhľadom na chudobné pôdy, drsnejšiu klímu a výrazné zásahy človeka do lesa pastvou a ťažbou dreva tu takmer chýba buk. Jedľa sa tu tiež vyskytuje iba vo vlhkých záveterných údoliach, pretože bola v nedávnej minulosti veľmi decimovaná priemyselnými exhalátmi (imisiami), z oblasti severnej Moravy a Poľska, na ktoré je veľmi citlivá.

Zo živočíchov sa tu vyskytuje diviak lesný (*Sus scrofa*), srnec lesný (*Capreolus capreolus*), ktorí vychádzajú za potravou do nižších polôh na polia, lúky a pasienky a les vyhľadávajú ako úkryt pre svoje potomstvo, útočisko pred človekom a nepriazňou počasia. Stálejšie sa tu vyskytuje jeleň lesný (*Cervus elaphus*) (obr. 1), ktorý v čase ruje vystupuje až do kosodreviny a na hole, kde jeho pozorovanie poskytuje nezabudnuteľné zážitky. Z dravcov je to líška hrdzavá (*Vulpes vulpes*), rys ostrovid (*Lynx lynx*), vlk dravý (*Canis lupus*) (obr. 2), ako aj medveď hnedý (*Ursus arctos*) (obr. 3), ktorí za potravou sezónne zostupujú nadol, príp. vystupujú nahor (s výnimkou líšky) až do pásma kosodreviny.

V 7. lvs nám k dominantnému smreku pristupuje smrekovec, ktorý mu pomáha odolávať drsnej horskej klíme, vetru i chladu. Kyslý charakter rastlinných spoločenstiev nám dokumentuje výskyt brusnice pravej (*Vaccinium vitis idaea*) (obr. 4), brusnice čučoriedkovej (*Vaccinium myrtillus*) (obr. 5), dôležitých zložiek potravy medveďa a kurovitých vtákov, ako aj vresu obyčajného (*Calluna vulgaris*). V tichých lesných zákutiach s charakterom tajgy môžeme pozorovať tetraovu hlucháňa (*Tetrao urogallus*) (obr. 6) a vyššie na holiach a v kosodrevine aj tetraova hoľniaka (*Lyrurus tetrix*). Z ďalších druhov vtákov tu vzácne nachádzame orešnicu perlavú (*Nucifraga caryocatactes*). Hojnejšie sa tu vyskytuje sýkorka uhliarka (*Periparus ater*), sýkorka čiernohlavá (*Poecile montanus*), sýkorka chochlatá (*Lophophanes cristatus*) a pinka lesná (*Fringilla coelebs*), ako aj drozd kolohrivý (*Turdus torquatus*). V starších porastoch, s hrubšími kmeňmi stromov sa nachádza ďateľ čierny (*Dryocopus martius*) a ďateľ trojprstý (*Picoides tridactylus*). V dutinách stromov hniezdi aj kuvík vrabčí (*Glaucidium passerinum*), ktorý sa živí spevavcami. V skalných biotopoch, ale aj pod vývratmi zahniezdi tiež výr skalný (*Bubo bubo*, obr. 7). Zo živočíchov sa v kosodrevine celoročne vyskytujú niektoré druhy plazov, napr. slepúch lámavý (*Anguis fragilis*, obr. 9).

Na silných stromoch s dobrým výhľadom na okolie nájdeme pomerne veľké hniezdo orla skalného (*Aquila chrysaetos*) (obr. 8), ktorý loví vo vysokých polohách, príp. na podhorí.

Náučný chodník Jakubovany - Baranec stanovište -4. Holý vrch (1 715 m.n.m.)

turistická značka:

4.

Text: Ing. Ján Šušterčík
Foto: Mgr. Ivan Klobocík, Ing. Peter Laniak, Dušan Bašan

Vážení návštevníci, nachádzate sa na poslednej zastávke Náučného chodníka Jakubovany – Baranec. Okolo Vás sa rozprestiera posledný 8. lesný vegetačný stupeň, ktorý sa podľa prevládajúcej dreviny borovice horskej – kosodreviny (*Pinus mugo*), nazýva kosodrevinový. Rozprestiera sa od hornej hranice lesa, ktorá prechádza vo výške cca 1 500 m n. m., príp. na južných svahoch o niečo vyššie (1 550 m n. m.) Tu les ustupuje tlaku vetra a snehu a aj jedince smreka, smrekovca, brezy a jarabiny tu dorastajú max. do 2 m. Kosodrevina sa ďalej plazí a prepletá až do výšky 1 800 (1 850) m n. m. kde sa jej zápoj postupne rozrušuje a už len vo forme ostrovčekov ustupuje alpínskemu (hôľnému) pásmu. Okrem nej tu nachádzame

borievku alpsku (*Juniperus sibirica*), ktorá tu na záveternej strane hrebeňa ostrovčekovito vystupuje nad pásmo kosodreviny.

Kosodrevina poskytuje ochranu nižšie položeným lesom tým, že zachytáva padajúce balvany, zadržiava masy snehu, ktoré sa tu zhromaždia v zimnom období a zároveň chráni tenkú vrstvu pôdy pred tlakom vody pri jarnom topení snehu ľadu, príp. pri výdatných a prudkých letných búrkach a lejakoch. Táto voda postupne odteká po povrchu, alebo vsakuje do sutí a zavlažuje lesy nižších lvs. Zároveň napája sústavu prameňov, ktoré vedú vodu ďalej do údolí.

Na okraji porastov kosodreviny, príp. na malých lúčkach v nej nachádzame brusnice a čučoriedky, príp. aj ďalšie rastlinné druhy. Najvýraznejšie z nich sú: horec bodkovaný (*Gentiana punctata*) (obr. 1) a poniklec biely (*Pulsatilla scherfelii*) (obr. 2) kvitnúce na jar a horec luskáčovitý (*Gentiana asclepiadea*) a zvonček tatranský (*Campanula tatrae*) (obr. 3) kvitnúci koncom leta.

Zo živočíchov sa v kosodrevine celoročne vyskytujú niektoré druhy plazov, napr. jašterica živorodá (*Lacerta vivipara*) (obr. 4), príp. aj vretenica severná (*Vipera berus*). Z vtákov sú to: stehlík čečetavý (*Carduelis flammea*) a vrchárka modrá (*Prunella modularis*). Rovnako pestré a vedecky málo preskúmané sú aj spoločenstvá bezstavovcov, hlavne hmyzu.

Nad pásmom kosodreviny sa nachádza alpské alebo hôľne pásmo, ktoré siaha až do 2 300 m n. m. a je typické výskytom prevažne bylinnej vegetácie. V dolnej časti sa v ňom nachádzajú ešte plazivé vrby, napr. vrba bylinná (*Salix herbacea*). Vyššie sa vyskytujú iba odolné trávy a na chudobných a kyslých pôdach, ako je to aj v prípade Baranca sa ich druhová početnosť veľmi znižuje. To však nevedí trom druhom tatranských endemitov a glaciálnych relikto, ktorými sú: kamzík vrchovský tatranský (*Rupicapra rupicapra tatica*) (obr. 5), svišť vrchovský tatranský (*Marmota marmota latirostris*) (obr. 6) a hraboš snežný tatranský (*Microtus nivalis mirhanreini*), ktorí sa na nich pokojne pasú. Nad nimi krúžia rodinné krdle krkavcov čiernych (*Corvus corax*), orol skalný, sokol myšiar (*Falco tinnunculus*), príp. sokol sťahovavý (*Falco peregrinus*). Z menších druhov vtákov je to vrchárka červená (*Prunella collaris*), príp. ľabtuška vrchovská (*Anthus spinoleta*).

Vážení návštevníci, tu sa Náučný chodník Jakubovany – Baranec končí. Závisí len od vás, či sme Vás dostatočne motivovali a Vaše sily postačujú na náročný dvojhodinový výstup.

Nakoniec nedá mi nespomenúť, dá sa povedať, otca tohto chodníka Daniela Žiara – turistického aktivistu, ktorý veľkou mierou prispel k realizácii a zveľadeniu chodníka, za čo patrí mu srdečná vďaka.

Na Vrchole Baranca si určite zaslúžite vychutnať krásny rozhľad na veľkú časť Liptovskej kotliny, ako aj vrcholov severného Slovenska. Tí, ktorým postačujú pohľady, ktoré sú zobrazené na tejto tabuli, želáme šťastný návrat do údolia a do svojich domovov.

Ďakujeme Vám, že sa v prírode správate ticho, citlivo a ohľaduplne. Sme tu len hostia... Ďakujeme Vám, že nerušíte zver a všetky odpadky si zoberiete do doliny.

Texty a obrázky prevzaté so súhlasom obce Jakubovany z: <https://www.jakubovany.sk/obec-2/sport/letne-sporty/naucny-chodnik/>

[Cit. 2019-12-12]